

AZ ERDÉLYI MAGYAR FIATALOK NEMZETI IDENTITÁSÁT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

Az erdélyi fiatalok nemzeti kisebbségi identitását vizsgáljuk annak kontextusában vizsgáljuk, hogy ismerjük az erdélyi magyarság nemzeti identitássémáinak fő vonásait, valamint azokat az értelmezési kereteket, amelyeknek segítségével jellemezhető és leírható ez az identitás (Veres 2000, 2004, Csepeli – Örkény – Székelyi, 2000). Az elemzés célja feltárni, hogy milyen társadalmi és demográfiai tényezők határozzák meg az erdélyi magyar fiatalok identitássémáinak néhány fő vonását 2001–2002 fordulóján a Mozaik 2001 Ifjúságkutatás alapján, és miben tér el a felnőtt (teljes) népességtől, valamint időben milyen változások észlelhetők egy 1999-es, nagyvárosi középiskolás fiatalok körében végzett felmérés eredményeihez viszonyítva.

Hogyan is határozható meg a nemzeti identitás és a hozzá kapcsolható fogalmak, amelyek az empirikus elemzést megalapozzák? E tanulmány keretei között csak összefoglalva áll módunkban a fogalmakat ismertetni.

A *nemzeti identitásnak* több szintje van, aszerint, hogy mekkora volumenét sajátítja el a nemzeti ideológia által közvetített tudáskészletnek. A *természetes* nemzeti identitással rendelkezők nemzeti ideológiai tudáskészlete alacsony szintű, a *tudatos* nemzeti identitás pedig annak közepes szintjével jellemezhető. A nemzeti tudáskészlet legmagasabb szintjével az *ideologikus* nemzeti identitású egyének rendelkeznek (Csepeli 1992).

A nacionalizmus definíciója Verdery szerint: „a nemzet szimbolikus tartalmát érzelmileg túlfűtött formában való politikai felhasználása” (Verdery 1993. 77–95). Ám a politikai felhasználással párhuzamosan a nacionalizmus más életterületekre is kiható nemzeti ideológiai diskurzusokat eredményez, és amennyiben az egyének nemzeti identitásában tükröződnek ezek, *nacionalista elemekkel terhelt nemzeti identitásról beszélhetünk*, ezt a továbbiakban meghatározásnak tekintjük.

Egy kisebbségben élő etnikai közösség esetében akkor beszélhetünk a nemzeti identitás meglétéről, ha az alábbi két feltétel közül legalább egyik teljesül.

- ◆ A modern kori nemzetté válási folyamatban önállóan vagy egy nagyobb közösség részeként vettek részt, úgy hogy saját önálló államiságuk vagy autonómiájuk volt.
- ◆ Van saját kulturális-politikai vagy adminisztratív entitásuk, tehát lehetőségük egy saját kollektív (nemzeti) ideológiát vállalni és terjeszteni a közösség tagjai körében, és ezt a tagok többsége el is fogadja, továbbá nem képeznek alkotmányos államalkotó szubjektumot. Nem tévesztendő össze tehát a nemzeti kisebbség a számbelileg kisebbségi nemzettel.

---

¹ A NIKI által koordinált Kárpát-medencei kutatás a határon túli, 15-29 éves fiatalokról. A jelen tanulmányban az erdélyi magyar fiatalok 1946 fős mintáját használtuk fel, a 716 fős erdélyi román almintával együtt. A kutatás jogtulajdonosa a budapesti Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (NIKI) és jogutódja, a MOBILITÁS Ifjúságkutató Intézet, akiknek ezúton is megköszönjük a hozzájárulásukat e tanulmány elkészítéséhez.

Az állampolgári identitás Közép- és Kelet-Európában nem azonos a nemzeti identitással, ez utóbbinak ugyanis etnokulturális jellege van, az előbbi pedig kifejezi az állammal és az állampolgári státussal kapcsolatos viszonyok reprezentációit.

A nemzeti kisebbségekhez tartozó egyének nagycsoport-identitása egy komplexebb ideológiai és térbeli kontextusban szerveződik, és megismerésük nem redukálható le a nemzeti kisebbségi identitásuk vizsgálatára.

A nemzeti identitásra ható társadalmi tényezők közül az egyik legfontosabb a kulturális tőke szerinti rétegződés. Kimutathatóan, az iskolai képzéssel intézményesült kulturális tőke az, amely a legpregnansabban artikulálja a nemzeti identitás szintjeit és formáit. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a nemzeti identitás magasabb szintjeit, a nemzetre vonatkozó ideológiai tudás komplexebb témáit is ismerik, az alacsony iskolai végzettségűek pedig csupán a természetes nemzeti identitás fő dimenzióival azonosulnak, ezek épülnek be az egyéni identitásuk rendszerébe (név, auto- és heteroidentifikáció, érzelmek, sztereotípiák – részletesen lásd Veres 2004).

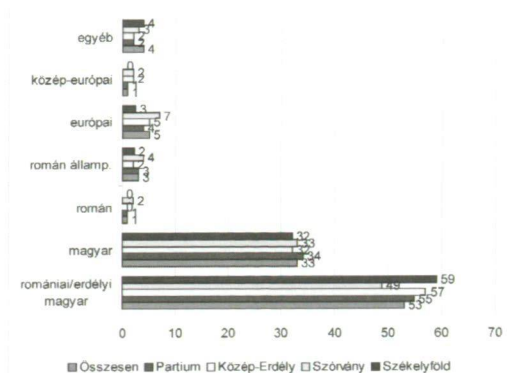
A továbbiakban arra szorítokozunk, hogy megnézzük, melyek azok a sajátosságok, amelyek a természetes nemzeti identitás fő elemeit meghatározzák, és milyen szerepet játszik a társadalmi környezet, azok a szociodemográfiai sajátosságok, amelyek a magyar fiatalok regionális elhelyezkedésével állanak összefüggésben, különösen a földrajzi régió, a település mérete, típusa, a magyarság aránya, figyelembe véve az iskolai végzettséget és az életkort is. Az egyszerűség kedvéért a tanulmányban területi-regionális bontás szerint vizsgáljuk a természetes nemzeti identitás sajátosságait, mivel az erdélyi magyarok a különböző régiókban eltérő arányban élnek, eltérő városodás mértéke, különbségek vannak az iskolázottsági szintben is, így a feltételezett eltérések kimutatására alkalmas módszernek mutatkozik. A meghatározott régiók megyénként a következők: Székelyföld: Kovászna, Hargita megye és Maros megye magyar többségű, marosszéki része (Marosvásárhely nélkül), Közép-Erdély: Kolozs és Maros megye nem székelyföldi része, Partium: Bihar, Szatmár és Szilágy megye és Szórvány: Arad, Brassó, Beszterce-Naszód, Fehér, Hunyad, Máramaros, Szeben, Temes. A tanulmány második felében többváltozós elemzéssel vizsgáljuk az egyes identitásmintákat meghatározó társadalmi tényezők változójának hatását.

Első lépésben azt vizsgáltuk meg, hogy melyik az a társadalmi nagycsoport, amelyet a fiatalok magukhoz legközelebb állónak tartanak. A magyar fiatalok legnagyobb része romániai vagy erdélyi magyarnak vallotta magát (53 százalék), további egyharmaduk egyszerűen „magyarnak” vallotta magát, míg a többi, néhány százalékot kapott választást megtekinthetik a következő ábrán. Kis, de tendenciaszerű eltérések figyelhetők meg a magyar fiatalok nemzeti identifikációjában régióként: A szórványban a fiataloknak kevesebb, mint fele vallotta magát romániai vagy erdélyi magyarnak, a másik két régió 55–57 százalékához képest, Székelyföldön 59 százalékuk válaszolta ugyanezt míg a magukat egyszerűen „magyarnak” vallók aránya között nincsenek szignifikáns eltérések. Ezzel szemben többen vallották magukat európainak a szórványban élők, akárcsak a román fiatalok.

A román és magyar fiataloknak is feltettük a kérdést, az eredményeket összehasonlítottuk. Más kutatások eredményeiből tudjuk, hogy az erdélyi magyar és román identitás sok hasonló, ún. tükörvonást tartalmaz (Csepeli és ts. 1998, Veres V. 2000). A csoportválasztás terén is a két „magyar” kategóriával azonosulók száma megegyezett a két „román” kategóriával azonosulók számával a román almintából: a magukat románoknak, illetve a román állampolgárnak vallók aránya is összesen 83 százalék. Az európai vagy közép-európai opciók között nincsenek szignifikáns eltérések. Ha a 2000-ben 15 évesnél idősebb teljes erdélyi magyar népesség körében végzett survey eredményeihez hasonlítjuk, akkor azt figyelhetjük meg, hogy a felnőttek nagyobb, 96 százalékos arányban vallották magukat magyarnak. A fiatalok körében főleg a magukat európainak vallók hozzák az eltérést, hiszen mindössze 2-3 százalék válaszolta, hogy (elsődlegesen) román állampolgárnak vallja magát, akárcsak a teljes népességnél, ahol ez 2 százalék volt (Veres 2004. 117). A fiatalok számára tehát – joggal hihetjük –, hogy a nagyobb területi mobilitási igények, de feltehetően az szocializációs különbségek miatt is, jóval nagyobb szerepe van az Európai Unió csatlako-

zásnak.

1. ábra Leginkább úgy írnám le magam, mint...

Megkérdeztük azt is, hogy másodsorban minek vallaná magát? A magyarok erre a kérdésre adott válaszai a következők:

1. táblázat Másodsorban minek vallja magát? (%)

Referenciacsoport	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Székelyföld
Magyar	34	35	35	29	44
Romániai/ erdélyi magyar	22	24	24	17	25
Európai	16	12	15	22	7
Román állampolgár	15	17	11	17	17
Más	13	12	15	15	7

Látható, hogy másodsorban is legtöbben magyarnak vallották magukat, mivel megkérdezettek jelentős része a két „magyar” kategóriát választotta, bár jelentősen megnövekedett azok aránya, akik másodsorban európainak, illetve román állampolgárnak vallották magukat, mindkettő 15 százalék körül mozog. Még jelentősebbek itt a régiók közötti eltérések. A szörványban élőknek itt csupán 46 százaléka vallotta magát magyarnak vagy romániai/ erdélyi magyarnak, míg a másik két régióban ez 59 százalékos volt.² Ennek megfelelően, szörványban a magukat európainak vallók aránya 6–7 százalékkal magasabb, mint az átlag, illetve a román állampolgár opció megegyezik a partiumi említésekkel, de jóval magasabb, mint Közép-Erdélyben, míg Székelyföldön az „európai” kategória messze lemarad a többi régió átlagától, 7 százalékkal. Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok körében a magyarok régióbeli számaránya és a magyar identitáshoz való másodlagos kötöttség elterjedtsége között egyenes arányú kapcsolat figyelhető meg. A tömbben vagy a nagyobb közösségekben élők kevésbé vallják magukat a magyarságot magába foglaló, de annál tágabb csoportok tagjainak, mint a szörványban élők. Mindenesetre, a magukat első- vagy másodsorban magyarnak vallók aránya összesen eléri a 98 százalékot, magukat románnak vallók aránya 1 százalék alatt van.

² Az régió- és a csoport-hovatartozás másodlagos változói közötti Hi-négyzet próba 0,001 szignifikanciaszint mellett állítható összefüggést mutat.

A természetes nemzeti identitás másik fő dimenziója a csoporthoz (itt a nemzeti közösséghez) való tartozással kapcsolatos érzelmek megléte, különösen a büszkesége. Mivel a megkérdezettek legnagyobb része (83%) elsősorban magyarnak vallotta magát, ezért megvizsgáltuk Lickert-skála segítségével, hogy ők a magyarsághoz való tartozást hogyan élik meg. Az alábbi táblázatban az egyes kijelentésekre adott részben vagy teljesen egyetértő válaszokat összegeztük. A kijelentések néhány tipikus szociálpszichológiai attitűd-ellentétpárt tartalmaz, mint büszkeségszégény, előny-hátrány stb.

2. táblázat A magyarsághoz való viszonyulás, százalékban

A hovatartozás megélési módja	Inkább vagy teljesen egyetért együtt				
	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Székelyföld
Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok	86	88	86	84	92
Mások általában tisztelik a magyarokat	37	50	33	36	52
Gyakran szégyellem, hogy magyar vagyok	5	6	4	4	4
Mások általában nem tartják a magyarokat nagyra	23	25	20	23	21
A magyarság fontos meghatározója annak, hogy ki vagyok	64	68	63	59	72
Úgy érzem, hogy keveset tudok adni a magyarok (csoportjám)nak	37	39	33	40	41
Előnyt jelent magyarnak lenni	29	25	30	33	34
Hátrányt jelent magyarnak lenni	20	25	18	16	24
Úgy érzem, hogy értékes tagja vagyok a magyarok csoportjának	46	49	43	44	58

Jól látható, hogy a pozitív vonatkozásokkal nagyon erősen azonosulnak (büszkeség) mind egyik régióban, is a válaszok kétharmada szerint a magyarságuk nagyon fontos, bár ez a kérdés a magyarok régióbeli arányával egyszerre csökken: a szörványban élők közül szignifikánsan a legkevesebben értettek egyet ezzel (59%), a Székelyföldön pedig a legtöbben (72%). A szégyenérzet nem jellemző, alig 5 százalék állítja, hogy „gyakran szégyellem, hogy magyar vagyok”. A nemzeti büszkeség megléte fontos tényező, mert mint Henri Tajfel rámutat, a kisebbségi csoportidentitások fennmaradásának fontos feltétele, hogy pozitív szociális töltete legyen az identitásuknak. (Tajfel 1980).

Bár a magyarsága mintegy 8 százalékkal több fiatalnak jelent előnyt mint hátrányt, de jellemző, hogy átlagban 20 százalék úgy éli meg, hogy hátrányt jelent magyarnak lenni. A felnőtt népesség körében is hasonlóak az erre a kérdésre adott válaszok 2000-ben. Régióként a partiumiak nagyobb arányban tartják hátrálynak a magyarságukat, mint a Közép-Erdélyben és a szörványban élők. Hangsúlyozandó, hogy bár e régiók megyéinek mindegyikében a magyarok számbeli kisebbségben vannak, akárcsak a legtöbb városban is, így ez a hátrányérzelet nem meglepő, de nem is feltétlenül vezethető vissza a kisebbségi helyzetre, hiszen Székelyföldön ez az arány hasonló a többi régiókéhoz, és az erdélyi román fiatalok almintáján is 32 százalék látja előnynek, további 33 százalék hátrálynak a nemzeti hovatartozását, de alapvetően a szlovákok esetében sincs másképp.

**3. táblázat A románsághoz való érzelmi viszonyulás, százalékan,
N=716, erdélyi román al minta**

A hovatartozás megélési módja	Inkább és teljesen egyetért
Büszke vagyok arra, hogy román vagyok	73
Mások általában tisztelik a románokat	38
Gyakran szégyellem, hogy román vagyok	16
Mások általában nem tartják a románokat nagyra	44
A románság fontos meghatározója annak, hogy ki vagyok	61
Úgy érzem, hogy keveset tudok adni a románok (csoportjának)	53
Előnyt jelent románnak lenni	32
Hátrányt jelent románnak lenni	32
Úgy érzem, hogy értékes tagja vagyok a románok csoportjának	43

Megvizsgáltuk, ugyancsak Lickert-skálán mérve, a magyarsághoz, mint nemzeti közösséghez való tartozás kritériumait a fiatalok körében. Ez a kérdés a heteroidentifikáció formáit mutatja, hogy milyen kritériumok szerint „fogadható el” valaki magyarnak.

**4. táblázat A magyarsághoz tartozás kritériumai
Mi kell, hogy vki magyar nemzetiségűnek számítson**

Kritériumok	Teljesen egyetértők aránya				
	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Székelyföld
Legalább egyik szülője magyar legyen	55	58	49	56	60
Mindkét szülője magyar legyen	43	42	50	39	60
Magyar legyen az anyanyelve	72	76	73	67	82
Magyar állampolgár legyen	10	13	6	9	14
Tisztelje a magyar nemzeti színeket, jelképeket	41	47	39	35	54
Magyarnak tartsa magát	75	80	70	72	82
Jól beszéljen magyarul	63	71	59	56	72
Ismerje és szeresse a magyar kultúrát	46	48	50	42	59
Magyar szertartási nyelvű egyházhoz tartozzon	38	44	38	32	51
Magyarországon szülessen	3	3	2	3	3
Élete legnagyobb részében magyarok között éljen	16	19	15	13	31
Szavazzon az RMDSZ-re vagy a magyar pártok egyikére	23	28	19	22	31
Magyar iskolát végezzon	32	32	35	29	46

A feltett kérdéscsomag arra vonatkozott, hogy a felsorolt kijelentések (az alábbi táblázatban olvashatók) mennyire fontosak ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson. Túlnyomó többségük teljesen egyetért azzal, hogy fontos az önbesorolás, hogy az illető magyarnak tartsa magát, ehhez közel eső arányban, 72 százaléku tartja fontosnak, hogy magyar legyen az anyanyelve, 63 százaléku, hogy jól beszéljen magyarul (ami ezen a vidéken nem mindig esik egybe), 46 százalék tartja fontosnak, hogy a magyar ismerje és szeresse a magyar kultúrát, 55 százaléku szerint legalább egyik szülő legyen magyar, de ezen belül 43 százalékuknak fontos, hogy mindkét szülő legyen magyar. A magyar nemzeti jelképek tisztele-

tét is fontosnak tartja 77 százalékuk, viszont itt a „nagyon fontos” válaszok aránya csupán 41 százalék. A válaszolók hozzávetőlegesen 60 százaléka, tartja fontosnak (ebből 38% nagyon fontosnak), hogy „magyar” egyháztag legyen (római katolikus, református, unitárius, evangélikus). 32 százalékuk teljesen egyetért ezzel, hogy a magyar iskola elvégzése is identitás kritérium. A magyar pártokra, jelesen az RMDSZ-re szavazás nem számít magyarságkritériumnak a népesség többsége számára, 23 százalékuk teljesen egyetért azzal, hogy fontos. A többi kritériumok pedig a magyar lakosság túlnyomó többsége számára nem számítanak magyarságot meghatározónak.

A regionális bontásban szignifikáns eltérések vannak (Khi-négyzet próbával) majdnem minden kritériumnál, kivéve abban, hogy egyik szülője legalább magyar legyen, valamint, hogy ismerje és szeresse a magyar kultúrát. A tendencia az, hogy a partiumiak a kritériumok többségében többen választották, hogy azok nagyon fontosak, a szórványban pedig kevesebben vannak azok, akik ilyen kategorikusan fogalmazzák meg a magyarsághoz tartozás kritériumait. Más szóval, a szórványhelyzetben élők a magyarság meghatározásában „megengedőbbek”.

Faktorelemzést végeztünk az identitáskritériumokon, almintánként külön-külön PAF-módszerrel. Mind a székelyföldi, mind pedig a belső-erdélyi almintákon a KMO értéke 0,83, tehát jól illeszkedik a modell. Három faktort tartott meg az eljárás minkét esetben, a belső-erdélyi mintán a variancia 38, Székelyföldön a 35 százalékát magyarázza.

Belső-erdélyi almintá három faktora közül az első a variancia 14, a második 13, a harmadik pedig a 10 százalékát magyarázza. Székelyföldön az első és a második faktor 12 - 12 , a harmadik pedig 11 százalékát magyarázza a varianciának.

5. táblázat A Magyar nemzeti identitáskritériumok faktorstruktúrája: faktorsúlyok értékei almintánként (Rotated Factor Matrix)

Identitáskritériumok	Belső-Erdély és Partium			Székelyföld		
	Factor			Factor		
	1	2	3	1	2	3
Legalább egy szülője magyar legyen			0,415			0,352
mindkét szülője magyar legyen			0,662			0,378
anyanyelve magyar legyen			0,543			0,402
magyar állampolgár legyen		0,696			0,646	
tisztelje a nemzeti szimbólumokat	0,580			0,619		
magyarnak tartsa magát	0,413			0,399		
jól beszéljen azon a nyelven	0,507			0,383		0,387
ismerje és szeresse az magyar kultúrát	0,639			0,624		
magyar szertartási nyelvű egyházhhoz tartozzon	0,471					0,525
Magyarországon szülessen		0,723			0,678	
Élete legnagyobb részében magyar nemzetiségűek között éljen		0,432			0,497	
Szavazzon az RMDSZ-re vagy a magyar pártok egyikére	0,411	0,384			0,459	
Magyar iskolát végezzen	0,331	0,331	0,352	0,303	0,390	0,444

A faktortáblázat értékei alapján láthatjuk, hogy lényegében azonos a faktorstruktúra a két régióban, bár kisebb eltérések előfordulnak. Az első faktor mindkét esetben a kultúr-nemzeti identitáselemeket tömöríti, ám Székelyföldön a „magyar szertartási nyelvű egyházhhoz tartozzon” kritérium ehhez nem tartozik hozzá, hanem a harmadikhoz társul, amit etnikai eredetidentitásnak nevezhetünk, ide sorolható a szülők magyar eredete, magyar anyanyelve legyen és magyarok között éljen. Nem illeszkedik jól egyik faktorhoz sem a „magyar iskola végzése”, Székelyföldön a „jól beszéljen magyarul”, Belső-Erdélyben pedig

az RMDSZ-re szavazás kritériuma sem, mivel ezek mindegyik identitásprofilhoz hozzásorolódna, illetve a táblázat szerinti két utóbbi a válaszolók jelentős részének nem számít identitáskritériumnak. Az „állam-nemzeti” identitáskritérium, amely elvileg a magyar állampolgárságot jelenti, keveredik olyan „helyi” kri-tériumokkal, minthogy élete legnagyobb részében magyarok között éljen, és szavazzon az RMDSZ-re vagy a magyar pártok valamelyikére (2001-ig csak az RMDSZ létezett ilyen minőségben). Különösen a Székely-földön magasabbak e kritériumok faktorsúlyai, ami arra utal, hogy a magyarság kötelekébe „befogadha-tó” az a nem magyar származású, kulturálisan sem magyar műveltségben szocializálódott személy, aki be-illeszkedik egy magyar környezetbe Romániában és politikailag „magyarként viselkedik”. A felnőtt mintákon ennek az államnemzeti vagy állampolgári identitásnak kisebb súlya volt a faktorstruktúrában.

A harmadik identitásfaktor, amely a felnőtt népességhez képest nagyobb súllyal jelenik meg, a vérsé-gi származáson alapul, jelen esetben azzal mértük, hogy mennyire tartják fontosnak a magyarsághoz, hogy az egyik vagy mindkét szülő magyar legyen, illetve, hogy anyanyelve magyar legyen az illetőnek. Székelyfö-ldőn a „magyar” felekezethez tartozást (katolikus, református, unitárius) is ide sorolják, mivel legtöbb eset-ben a vallás is családilag „öröklődik”. E faktor meglete és relatív jelentős súlya a magyar fiatalok identitá-sában arra enged következtetni, hogy a jövőben növekedhet az etnikai kizárást előtérbe helyezők súlya az erdélyi magyarok körében, hiszen a vérségi alapon definiálódó etnikai eredetidentitás a magyarsághoz tar-tozó, de etnikailag nem „magyar” származásúak kizorítását, „kiátkozását” is magával hozhatja az erdélyi magyarok közösségből, illetve a kisebbségi intézményekből, pozíciókból, szervezetek vezetőségéből stb. olyan körülmények között, amikor az erdélyi magyarok 10-20 százalék közötti arányát képezik a ma-gyar-román vagy magyar-más vegyes házasságból származók, valamint a roma származásúak, az elmaga-rosodott zsidók, örmények, románok és németek. Ezek kizorítása pedig lényeges létszámcsökkenést je-lenthet a demográfiai okokból amúgy is csökkenő létszámú magyarság körében.

Az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitás-faktorstruktúrájának összehasonlító értékeléséhez lássuk, milyen súlyt képvisel e faktor az erdélyi román fiatalok esetében, akik többségiként más helyzetben vannak.

Faktorelemzés (PAF) KMO értéke 0,84, és a három faktor a variancia 38 százalékát magyarázza, ebből az első 17, a második 12, a harmadik pedig 9 százalékot tesz ki.

**6. táblázat A román nemzeti identitáskritériumok faktorstruktúrája:
faktorsúlyok értékei, erdélyi román al minta (Rotated Factor Matrix)**

Identitáskritériumok	Faktor		
	1	2	3
legalább egy szülője román legyen			0,548
mindkét szülője román legyen			0,478
anyanyelve román legyen			0,543
román állampolgár legyen		0,643	
tisztelje a román nemzeti szimbólumokat	0,572		
románnak tartsa magát	0,425		
jól beszéljen románul	0,395		
ismerje és szeresse az román kultúrát	0,684		
román szertartási nyelvű egyházhoz tartozzék	0,505		
Romániában szülessen		0,719	
élete legnagyobb részében román nemzetiségűek között éljen		0,371	
szavazzon a román pártok egyikére	0,548		
román iskolát végezzen	0,506		

A faktorstruktúra és a faktorsúlyértékek hasonlóak az erdélyi magyar fiatalokéhoz. Az első és legfontosabb faktor, de még nagyobb súllyal, mint a magyaroknál, a kultúrnemzeti kritériumokra vonatkozik, tehát az önbesoroláson alapuló, a román nyelv és kultúra ismeretén alapul, de beletartozik a román szertartási nyelvű egyházhoz tartozás, román iskolában való tanulás. Kissé kilóg a jó román nyelvismeret kritériuma, mivel ez mindegyik faktoron elég jelentős mértékben jelen van, tehát bármilyen meghatározás szerint is egy román jó kell tudjon románul. Az állampolgári identitáskritériumok „vegytisztában” jelennek meg a románok esetében, és a faktor relatív súlya hasonló az erdélyi magyarok faktorstruktúrájához, különösen, ha a teljes erdélyi magyarságra számoljuk.

A kollektív, különösen a nemzeti identitás fontos összetevője a haza és a szülőföld fogalma. A megkérdezettek (magyarok) a következőket nevezték meg hazájuknak, szabad válaszadással, nyílt kérdés segítségével kérdezve.

7. táblázat. A magyarok hazafogalmainak eloszlása régióként

Fogalmak	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Székelyföld
Település, ahol él	5	4,5	3,8	6,0	7
Település, ahol született	2	1,6	1,8	2,0	2
Néprajzi zóna	0	0,5	0	0,3	0
Megye	0	0,7	0,3	0,3	2
Régió (Székelyföld, Partium)	1	0,7	0,6	1,5	17
Erdély	31	33,8	39,3	22,4	17
Románia	53	46,7	49,9	60,7	47
Magyarország, történelmi Magyarország	7	10,6	4,1	5,8	7
Egyéb	1	0,9	0,3	1,0	0

A megkérdezettek több mint fele Romániát jelölte meg hazájának, kevesebb, mint egyharmaduk Erdélyt. Összesen 7 százalékuk valamilyen Magyarország fogalmat nevezett meg hazájának, 5 százalékuk pedig a települést, ahol él. A regionális különbségek szignifikánsak és szemléletesek: bár a Partiumban a legtöbben szintén mind Romániát, mind pedig Erdélyt hazájuknak tekintik, de kevesebben, mint a másik két régióban, ezzel szemben többen vannak azok, akik Magyarországot vagy a történelmi Magyarországot tekintik hazájuknak. Ebben szerepet játszhat Magyarország közelsége, valamint az a tény, hogy a ma Partiumnak tekintett terület jelentős része a történelem során huzamos ideig nem a különálló Erdélyhez, hanem Magyarországhoz tartozott (1540-től 1867-ig). Bár mindegyik régióban Románia van az első helyen a hazafogalmak közül, a szörványban élők körében jóval átlagon felül, 61 százalékuk számára Románia jelenti a hazát, és ennek megfelelően Erdélyt csupán 22 százalékuk említette az átlagos 31 százalékhoz képest. Székelyföldön a hazafogalom szerkezete némiképp eltérő, a régió, azaz Székelyföld a válaszok 17 százalékát tömöríti, akárcsak az Erdélyt megjelölő válaszok, és bár Románia mint haza itt sem éri el a válaszok 50 százalékát, mégis ez a leggyakrabban adott válasz. Azt mondhatjuk tehát, hogy minél kisebb arányban élnek a magyarok egy régióban, annál inkább fogadják el a teljes Romániát hazájuknak, és minél nagyobb arányban koncentrálnak, annál inkább az adott régióhoz, de elsősorban Erdélyhez mint egészhez kötődnek. Egy kialakuló, akár etnikumok fölötti erős regionális identitásnak ez jó alapja lehet.

Egy másik kérdéssel azt tudakoltuk, hogy mit tekintenek szülőföldjüknek a fiatalok.

8. táblázat A magyarok szülőföld-fogalmainak eloszlása régióknként (%)

Fogalmak	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Székelyföld
Település, ahol él	20	25,5	15,6	19,3	31
Település, ahol született	16	12,8	17,0	19,0	23
Néprajzi zóna	1,5	2,3	0,9	0,8	2
Megye	2	2,1	1,7	1,8	2
Régió	2	2,3	2,3	1,8	19
Erdély	38	33,7	49,0	32,8	19
Románia	19	20,2	11,8	23,0	4
Magyarország, történelmi Magyarország	1	0,7	0,9	0,8	1
Egyéb	1	0,5	0,9	1,0	0

Szülőföldjüknek többnyire Erdélyt jelölték meg (38%), egyötödük Romániát, a többiek pedig azon települést, ahol élnek és/vagy ahol születtek. Közép-Erdélyben jóval átlagon felül, a válaszolók majdnem fele Erdélyt jelölte meg, a másik két régióban ezek aránya 33 százalékos volt. A Partiumban jó egynegyedik, átlagon felüli arányban azt a települést jelölte meg szülőfölye gyanánt, ahol él, a születési hely (12,8) említése átlagon aluli. A székelyföldi válaszok jelentősen elkülönülnek a többitől: Romániát alig említik, míg a Székelyföldet mint régiót 19 százalékuk, további 19 százalékuk pedig Erdélyt. A települést is messze átlagon felül jelölték szülőföldjüknek. Ez azt mutatja, hogy a helyi kötődések erősebbek, mint más régiókban, ahol hajlamosabbak nagyobb földrajzi egységeket szülőföldjüknek tekinteni.

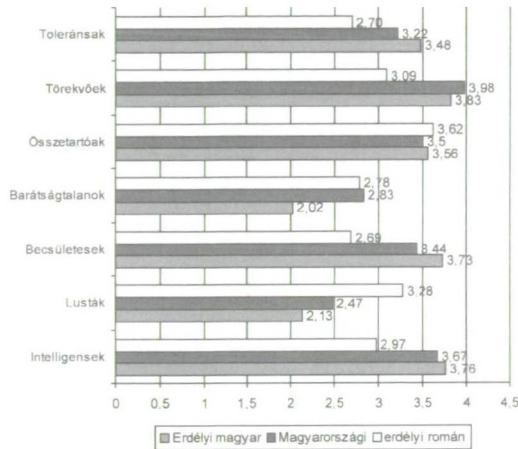
Megkérdeztük, hogy a romániai/ erdélyi magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek. Erre a kérdésre a megkérdezettek 95 százaléka igennel válaszolt. Ez az eredmény, összevetve az előbbivel, ahol a megkérdezettek többsége Romániát, jelentős kisebbségük pedig Erdélyt nevezte meg, valamint tekintetbe véve a magyarsághoz való tartozás kritériumait, elmondható, hogy a helyi kisebbségben vagy szörványban élő erdélyi magyarok nemzeti identitása egyszerre tud regionális lenni, és kötődni Romániához, mint hazához, ugyanakkor az egységes magyar nemzet részének tekintik önmagukat.

Megvizsgáltuk, hogy mennyire használják az etnikai sztereotípiákat a fiatalok arra, hogy megkülönböztessék a magyarországi magyarokat és az erdélyi románokat a saját csoportjuktól. Hét tulajdonságról kellett megmondaniuk – amelyek között pozitív és negatív, erkölcsi és motivációs jellemzők egyaránt akadtak –, hogy mennyire jellemző a különböző csoportokra (a részletes válaszokat átlagértékeként lásd az alábbi táblázatokban³). A válaszolók az erdélyi magyarokat mint saját csoportot minden pozitív tulajdonság tekintetében előnyben részesítették, így az átlagértékek magasabbak, mint a másik két csoportra vonatkozóan. Bár vannak eltérések, de egyik tulajdonság esetében sincsenek radikálisan eltérő válaszok, inkább kisebb, árnyalatnyi eltérések kerültek felszínre a megítélést illetően. A válaszok alapján a tolerancia, becsületesség és az intelligencia legkisebb átlagértékét a románok kapták, ennél nagyobb mértékben tartják jellemzőnek a magyarországi magyarokra ezeket a tulajdonságokat, és még inkább jellemzőnek tartják az erdélyi magyarokra. Az átlagok közötti távolság a románok és a magyarországiak között nagyobb, mint a két magyar csoport között mindegyik esetben, az intelligencia esetében nincs is szignifikáns különbség az utóbbiak között. A magyarországiak mindenkinél törekvőbbek és barátságatlanok, ám míg az első esetben alig előzik meg az erdélyi magyarokat, a „barátságatlan” tulajdonság esetében már a románok kerülnek közel az

³ A szignifikancia szint az Anova-teszthez tartozik.

anyaországiakhoz. A lustaságot várhatóan nagyobb arányban „varrták” a románok nyakába a magyar fiatalok, ám a magyarországiakat is kissé lustábbnak tartják a sajátjaikénál.

2. ábra Etnikai sztereotípiák az erdélyi magyarok körében
Mennyire jellemző a ...-ra, hogy...? (1- egyáltalán nem, 5- teljesen jellemző)

A sztereotípiázációt regionális bontásban is megvizsgáltuk. A saját csoportra vonatkozó jellemzőkben nincsenek szignifikáns eltérések, csupán abban, hogy összetartóke a magyarok. Itt a szórványban élők inkább összetartónak tartják a magyarokat, ami érthető, hiszen a kisebb közösségekben egyszerűbb megegyezésre jutni.

9. táblázat. Mennyire jellemző a romániai/ erdélyi magyarokra, hogy...
(Átlagértékek, 1- egyáltalán nem jellemző, 5- teljesen jellemző)

Jellemzők	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Összesen
Intelligensek	3,78	3,74	3,75	3,79	3,76
Lusták	1,92	2,11	2,21	2,07	2,13
Becsületesek	3,84	3,68	3,71	3,81	3,73
Barátságtalanok	1,95	1,98	2,09	2,00	2,02
Összetartóak	3,67	3,51	3,49	3,68	3,56
Törekvők	4,05	3,80	3,81	3,89	3,83
Toleránsak	3,49	3,47	3,47	3,52	3,48

A magyarországi magyarokra vonatkozóan minden tulajdonságot szignifikánsan eltérő mértékben tartnak jellemzőnek. Csupán az intelligencia és a törekvés tekintetében nem jellemzőek az eltérések. A többi esetben a Közép-Erdélyben élő magyar fiataloknak van a legrosszabb képe az anyaországiakról, legtöbbször itt tartják jellemzőnek rájuk a lustaságot, barátságtalanságot és legkevésbé a toleranciát. Kevesebben tartják barátságtalannak a Partiumban őket, mint a többi régióban.

10. táblázat Mennyire jellemző a magyarországi magyarokra, hogy...
(Átlagértékek, 1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljesen jellemző)

Jellemzők	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Összesen
Intelligensek	3,87	3,65	3,58	3,77	3,67
Lusták	2,70	2,42	2,63	2,37	2,47
Becsületesek	3,58	3,44	3,33	3,55	3,44
Barátságatlanok	2,69	2,65	3,01	2,89	2,83
Összetartóak	3,49	3,58	3,35	3,55	3,50
Törekvők	4,00	3,98	3,90	4,07	3,98
Toleránsak	3,39	3,33	3,13	3,17	3,22

A románokra vonatkozó válaszok a barátságatlanságot leszámítva szignifikánsan különböznek régióként.

11. táblázat Mennyire jellemző a erdélyi románokra, hogy...
(Átlagértékek, 1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljesen jellemző)

Jellemzők	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Összesen
Intelligensek	2,82	2,94	2,83	3,14	2,97
Lusták	3,34	3,14	3,45	3,29	3,28
Becsületesek	2,73	2,79	2,61	2,65	2,69
Barátságatlanok	2,92	2,85	2,77	2,72	2,78
Összetartóak	3,76	3,78	3,66	3,41	3,62
Törekvők	3,33	3,32	2,94	2,96	3,09
Toleránsak	2,72	2,64	2,64	2,81	2,70

A Partiumban egyes szempontokból pozitívabb kép él a románokról, mint máshol: kevesebben tartják őket lustának, ezzel szemben többen mondták, hogy becsületesek és törekvők. A szörványban élők átlag felett látják őket intelligensnek, összetartónak és toleránsnak. Nyilván a szörványban élők kevésbé előítéletesek, mert a személyközi kapcsolatok során több románnal érintkeznek, mint a többi régióban. Ha összevetjük az erdélyi magyarokról formált véleményekkel, akkor látható, hogy a szörványmagyar fiataloknak a saját közösségükről még mindig számottevően jobb véleményük van, mint a románokról, tehát a pozitív szociális identitásuk nem került veszélybe.

A magyar Országgyűlés által elfogadott, a határon túli magyarokra vonatkozó, úgynevezett „státustörvény” alkalmazásához nagy remények fűződtek, beleértve a nemzeti identitás „megerősítésére” vonatkozó kitételeket. A következőkben a státustörvénnyel kapcsolatos attitűdöket vizsgáljuk meg. Figyelembe kell venni, hogy az adatfelvétel időpontjában még a törvény eredeti változata volt érvényben, amely a korlátozott időre vonatkozó munkavállalást is tartalmazza.

A megkérdezettek 73 százaléka hallott a határon túli magyarokról szóló magyar kedvezménytörvényről (közkeletűen státustörvény), de ez régióként eltérő. A Partiumban élők körében átlagos arányban, Közép-Erdélyben nagy arányban, 82 százaléka hallott a státustörvényről, míg a szörványban élők körében viszont több mint egyharmaduk nem hallott a státustörvényről.

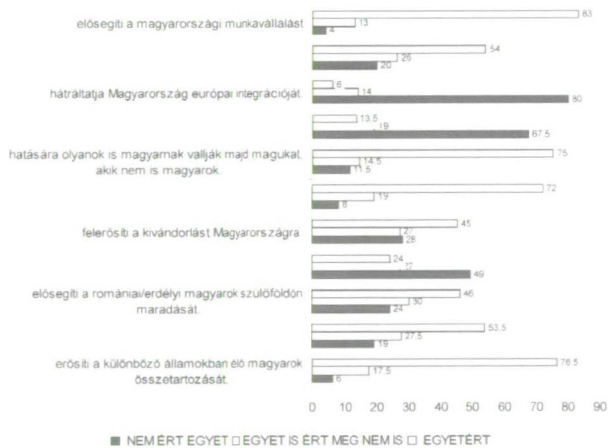
12. táblázat. Hallott-e az ún. státustörvényről?

	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Szörvány	Összesen
Igen	79,8	71,1	82,4	65,8	73,0
Nem	20,2	28,9	17,6	34,2	27,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Azoktól, akik hallottak róla megkérdeztük, hogy mi a véleményük erről a törvényről. Különböző véleményeket teszteltünk, amelyek a nyilvános beszédben a státustörvényről hangzottak el, ezekkel kapcsolatban kellett állást foglalniuk. A válaszok alapján látható, hogy a legnagyobb egyetértést az a kijelentés váltotta ki, miszerint a törvény elősegíti a magyarországi munkavállalást, bár ez a rendelkezése a legkevesebbet ígérő és a módosított változathoz ki is maradt a szomszédos országok és az Európai Unió kérésére. Sorrendben a következő legnagyobb arányú egyetértést a következő kijelentés összesítette: „erősíti a különböző államokban élő magyarok összetartozását”. Ez a vélemény valóban a törvény lényegét érinti. A következő kijelentés ugyancsak a törvény pozitív megítélését összesítette, arra vonatkozóan, hogy „elősegíti a romániai/erdélyi magyarok kulturális gyarapodását. Ám ugyanolyan intenzitással értettek egyet a törvény egyik feltételezett visszás effektusával, miszerint „hatására olyanok is magyarnak vallják majd magukat, akik nem is magyarok. A válaszadók nagy többsége egyetértett azzal, hogy a törvény rontja a romániai/erdélyi magyarok viszonyát a román többséggel. Széleskörű egyetértésnek örvendett az a kijelentés is, miszerint a törvény elősegíti a romániai magyarok anyagi gyarapodását.

A törvény várható hatásaira vonatkozó két, egymásnak ellentmondó kijelentéssel körülbelül ugyanannyian értettek egyet, megosztva a véleményeket: 45-46 százalékuk szerint a törvény elősegíti a szülőföldön maradást, másrészt pedig felerősíti a kivándorlást Magyarországra. Végül pedig a válaszadók legnagyobb része elutasította azt a két kijelentést, miszerint a státustörvény hátráltatná Magyarország európai integrációját, és nem lenne tényleges hatással a romániai magyarok életére.

3. ábra Milyen mértékben ért egyet az un. státustörvényre vonatkozó állításokkal?

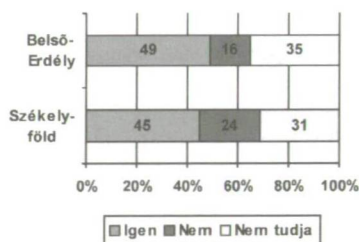

Régióként vizsgálva a válaszokat megfigyelhető, hogy nincsenek szignifikáns eltérések a legtöbb esetben, kivéve a következőket. A kivándorlás felerősítésére vonatkozó kijelentéssel a Partiumban átlagon felül értettek egyet, viszont ugyanott voltak többen azok (41%), akik egyáltalán nem értettek egyet azzal, ez hogy nem lenne tényleges hatással a határon túli magyarok helyzetére, bár az eltérés csak az intenzitásban figyelhető meg. A munkavállalás elősegítésére vonatkozó kijelentés esetében is erőteljesebben értettek egyet a partiumiak a többieknel, nyilvánvalóan azért is, mert a határ közelsége miatt elvileg valóban könnyebben lehetne igénybe venni a 3-6 hónapos munkavállalás megkönnyítését célzó rendelkezést, ami végül is kikerült a törvényből.

Mindent összesítve a státustörvényt, pozitívan fogadja az erdélyi magyar ifjúság. Ám a pozitív fogadtatáson túl látják a veszélyeit is, amelyeket a magyarországi és a romániai közbeszédben fogalmaztak meg a különböző politikai és társadalmi szereplők, így például a magyar–román viszony megromlására és a ki-vándorlás felerősödésére vonatkozókat. Emellett olyan elvárásokat fogalmaznak meg, amelyek nem, vagy csak érintőlegesen kapcsolódnak a státustörvényhez, mint például a munkavállalás megkönnyítése. Mint ismeretes, a kedvezménytörvény a 3–6 hónapos munkavállalást illetően, több kritérium közül csupán egyet szabadított volna fel, és semmi könnyítést sem jelentett volna a hosszabb időre munkát vállalók számára, még ha benne maradt volna is a törvényben A szomszédos országokkal való tárgyalások eredményeképpen pedig a munkavállalással kapcsolatban e kevés kedvezményt is kivették a törvényből (amit addig is kevesen vettek igénybe, amíg érvényben volt, mert nem volt praktikus). Összességében tehát az erdélyi magyar ifjúság státustörvénnyel szembeni elvárásai és a törvény által nyújtott tényleges kedvezmények nem állnak szinkronban egymással, és ezért középtávon elkerülhetetlen lett volna a kiábrándulás a határon túliak körében.

Végül megkérdeztük, mit gondol, hogy személy szerint őt érinti-e a törvény. Az alminták kevesebb mint fele gondolta úgy, hogy őt személy szerint érinti a törvény. Viszont akik hallottak a törvényről azok háromnegyede, személy szerint is érintve érzi magát.

4. ábra Mit gondol, önt személy szerint érinti a státustörvény?

Regionális bontásban leginkább a partiumiak (81 százalékban) fűznek személyes reményeket hozzá, míg a szórványban élők bő 10 százalékkal kevesebben gondolják, hogy személyesen is élvezni fogják a törvény előnyeit. Legkevésbé a székelyföldiek – 65 százalékban – érzik érintve magukat, alighanem a Magyarországtól való földrajzi távolsággal kapcsolatos a régiónkénti eltérés, ami nem véletlen, hiszen a legtöbb kedvezmény csupán ott vehető igénybe.

13. táblázat Mit gondol, önt személy szerint érinti a státustörvény?

	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Igen	65,0%	81,3%	73,0%	69,4%	74,9%
Nem	35,0%	18,8%	27,0%	30,6%	25,1%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

A továbbiakban megvizsgáltuk, hogy a három nemzeti identitásfaktor, illetve a saját és az erdélyi románok pozitív és negatív szereotip képére vonatkozó szintetikus mutatókat mely társadalmi tényezők határozzák meg, mely változókkal mutatnak valamilyen összefüggést. Több módszerrel is megvizsgáltuk az összefüggéseket, végül leghatékonyabbnak a faktorszokrok átlagértékeinek összeha-

sonlítása bizonyult Anova-tesztrel. Az állampolgári identitásfaktor többnyire nem áll összefüggésben a társadalmi környezet változóival. A vizsgálatba nagyszámú változóhalmazt vontunk be a társadalmi rétegződés, szociodemográfiai struktúra, etnikai arányok, települési és földrajzi viszonyok, életkor, iskolázottság és társadalmi származási háttér területéről. Ezen változócsoportok közül csupán a következők mutatnak összefüggést több identitásváltozóval: az iskolázottság nyelve, legmagasabb befejezett iskolai szint, az apa iskolázottsága, az állandó lakhelyül szolgáló település nagysága és a magyarok aránya a településen. A társadalmi rétegződést illetően, fő foglalkozási státuscsoportok szerint is vannak eltérések főleg a kultúrnemzeti identitásfaktor vonatkozásában, éspedig abban a formában, hogy a diplomás értelmiségiek inkább azonosulnak ezzel a faktorról, mint a munkanélküliek vagy a fizikai munkások, de mivel a fiatalok nagy részének a szakmai pályája nem kezdődött el, vagy nem tekinthető az elért státus véglegesnek, az átlagértékek közötti különbségek nem túl látványosak. A többi felsorolt társadalmi környezetváltozó szerinti eltérések elsősorban a kultúrnemzeti, az etnikai eredet-identitásfaktor, és a saját, illetve az erdélyi románok pozitív sztereotip képére vonatkozóan érvényesülnek, a következő módon (lásd a mellékletet).⁷

A kultúrnemzeti identitásfaktor erősebb a végig magyarul tanulók körében, a magasabb iskolázottságúak körében viszont nem feltétlenül erősebb e faktor mint a többiek esetében, aminek fő oka, hogy a fiatalok jelentős része még tanul, ezért nem relevánsak az éppen befejezett iskolai szintek, de a befejezett iskolázottságúak körében kimutatható a tendencia. Kisebb és magyar többségű településeken ugyancsak jelentősebb a kultúrnemzeti faktor súlya a nemzeti identitásban. Az etnikai eredet-identitás az inkább magyar nyelven tanuló, alacsonyabb iskolázottságú, alacsonyabb szülői iskolázottságú környezetből származó, többnyire kisebb településen többen élő magyar fiatalok körében erősebb.

Hogyan tudnánk körülírni azokat, akik különböző tulajdonságokkal ruházzák fel a saját vagy a másik, együttelő nemzeti csoportot? Először is, látható az átlagértékekből, hogy az eltérések semmilyen változó szerint sem különböznek nagymértékben, az 1-től 5-ig terjedő skálán mindössze néhány tizedpontos eltérések figyelhetők meg, ami azt mutatja, hogy a fiatalok körében a nemzeti attitűdöknek van egy viszonylagos társadalmi konzisztenciája, amit semmilyen társadalmi rétegváltozó nem ír felül radikálisan. A saját magukról kialakított pozitív sztereotip kép valamivel erősebb az átlagnál az alacsonyabban iskolázott, többségében magyarlakta, kisebb településeken élők körében. A románokról alkotott pozitív sztereotip kép inkább jellemző az alacsonyabb iskolázottságú, magyar többségű kisebb településeken élő, ami jól mutatja, hogy ugyanaz a népességcsoport mind a magyarokat, mind a románokat hajlamos átlagosnál nagyobb mértékben pozitív jelzőkkel ellátni, de azért láthatjuk, hogy az ötfokú skálán 0,7 pontos eltérés van a saját csoport pozitív képe javára a románokéhoz képest, ami normális, hiszen Henri Tajfel szerint egy kisebbség identitása akkor maradhat fenn, ha tagjai pozitív szociális identitással rendelkeznek (Tajfel 1980), ennek egyik eleme lévén a saját magukról kialakított pozitív kép megléte, és az asszimiláció egy fékje lehet, ha a többségi nemzetről alkotott kép átlagosan kevésbé pozitív, mint a sajátjuké.

Zárszóként néhány fő következtetést fogalmazunk meg, amelyek az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitását meghatározó társadalmi tényezőkre vonatkoznak. A fiatalok túlnyomó többsége elsősorban magyarnak vallja magát, azon belül ennek regionális erdélyi/romániai jelzővel ellátott változata a domináns. A nemzeti identitás szerkezete három faktorról írható le, ezek a kultúrnemzeti, állampolgári és a vérségi alapú etnikai eredet-identitás-faktorok. Meglepő, hogy a fiatalok körében az állampolgárság alapú nemzeti identitásnak mekkora súlya van: bár csupán egy kisebbségre jellemző, de annak sajátos, székelyföldi változatában, amely a magyar környezetben való élés kritériumával egészítette ki ezt a faktort. A magyarság megélése pozitív töltetű, túlnyomó többségük büszke a magyarságára, ám nemzeti hovatartozásukat közel egyharmaduk hátránynak tartja. Ez a jelenség a román fiatalokra is jellemző, és nem elsősorban a kisebbségi helyzetre, inkább az ország külföldi presztízsére vezethető vissza,

nemzetiségtől függetlenül. Kimutatható, hogy az identitáselemek hangsúlyozott jelentéte vagy hiánya attól is függ, hogy az alanyok magyarul vagy románul végezték a tanulmányaikat. Regionális összehasonlításban körvonalazódik néhány sajátosság, amely minden tekintetben sajátos jegyeket kölcsönöz a nemzeti identitás megnyilvánulásának. Mindenekelőtt a Székelyföldön többségben, és Erdély többi részén kisebbségben élő magyarok identitása között figyelhető meg eltérés, de kisebb régiók szerint is (Partium, Közép-Erdély és Szórványvidékek), különösen ami a hazafogalom tartalmát illeti, a regionális kötődés annál erősebb, minél nagyobb arányban élnek a magyarok az adott régióban, különösen a Szórványvidékeken, amely magába foglalja Észak- és Dél-Erdély, valamint Bánság megyéinek magyarságát, közel kétharmaduk Romániát jelölte meg hazájának, ami mögött a nagyobb arányban román nyelvű iskolázottság szocializációs hatása is érvényesül a pusztán szórványhelyzet közvetlen szerepe mellett. A társadalmi réteghelyzet és az iskolázottsági szint közvetlen hatása a kultúrnemzeti identitásprofil hangsúlyozódására nem mutatható ki annyira, mint a felnőtt lakosság körében, mert a fiatalok iskolázottsági és rétegződési viszonyai alakulóban vannak életkori okokból, de a részpopulációk elemzése megerősíti a felsőtt néesség körében is megfigyelt összefüggéseket a magasabb iskolázottságúak etnocentrizmusra való nagyobb fogékonyságával.

Melléklet

1. Nemzeti identitásváltozók átlagértékei Anova-tesztel az erdélyi magyar fiatalok körében néhány társadalmi háttérváltozó szerint

Iskola nyelve	Kultúr- nemzeti- identitás ¹	etnikai ere- detidenti- tás	saját pozitív sztereotip- izáció	Saját neg- atív stere- otip.	román pozitív stereotip.	román negatív stereotip.
magyar nyelvű iskola szülőföldön	0,0536	0,1047	3,8	2,0	3,0	3,1
román nyelvű iskola	-0,3097	-0,2956	3,8	2,0	3,1	2,9
vegyes tannyelvű iskola	-0,0033	-0,0526	3,6	2,1	3,0	3,0
Összesen	0,0014**	0,0021**	3,7**	2,0**	3,0	3,1**
Legmagasabb iskolázottság						
alapfokú	-0,0039	0,0638	3,8	2,0	3,1	3,1
szakiskola	0,1337	0,0961	3,8	2,0	3,1	3,0
szakközép	0,0465	-0,0032	3,7	2,0	3,0	3,1
elméleti és technikum	-0,0162	-0,0280	3,6	2,0	3,0	3,1
felsőfokú	-0,1779	-0,2161	3,6	2,1	3,0	3,1
Összesen	-0,0012**	-0,0020**	3,7**	2,0	3,0**	3,1
Apa iskolázottsága						
alapfokú	0,1149	0,1237	3,8	2,0	3,1	3,1
szakiskola	-0,0197	0,0103	3,7	2,0	3,0	3,1
szakközépiskola	-0,0598	0,0853	3,7	2,0	3,0	3,1
elméleti ki., techn.	-0,1410	-0,1178	3,7	2,1	2,9	3,1
felsőfokú	0,0038	-0,1596	3,7	2,0	3,0	3,1
Összesen	-0,0161**	-0,0023**	3,7*	2,0	3,0**	3,1
Település nagysága						
5000 alatt	0,0961	0,1274	3,8	2,0	3,1	3,1
5000-50 000	-0,0420	0,0005	3,7	2,0	3,0	3,0
50 001-200 000	-0,0180	-0,0645	3,7	2,0	3,0	3,1
200 000 fölött	-0,1674	-0,2603	3,6	2,2	2,9	3,1
Összesen	0,0000**	0,0000**	3,7**	2,0*	3,0*	3,1
Magyarok aránya a településen						
10% alatt	-0,1908	-0,3057	3,7	2,1	2,9	3,0
10-49,9%	-0,0787	-0,1085	3,6	2,1	3,0	3,1
50% fölött	0,0663	0,0962	3,8	2,0	3,1	3,1
Összesen	0,0000**	0,0000**	3,7**	2,0	3,0*	3,1

*Szignifikáns különbségek $p=0,05$ szinten

**Szignifikáns különbségek legalább 0,01 szinten

¹ A kultúr-nemz. identitás és az etnikai eredetidentitás látens változók a PAF faktorelemzéssel kapott szkörértékeken alapulnak.

SZAKIRODALOM

- Csata Zs. – Magyar T. – Veres V. (2002): *Belső Erdély*, In: Gyorsjelentés – Mozaik 2001 (szerk: Szabó A. Bauer B., Laki L., Nemeskéri I.), Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest.
- Csepeli Gy. – Örkény A. – Székelyi M. – Csere G. (1998): *Jelentés a Tündérkertből*, In: Társadalmi riport, Budapest.
- Csepeli Gy. (1992): *Nemzet által homályosan*. Gondolat, Budapest.
- Verdery, K. (1993): *Nationalism and National Sentiment in Post-Socialist Romania*, *Slavic Review* 2/52.
- Veres V. (2000): *Az erdélyi magyarok és románok közösségi identitása a társadalmi struktúra tükrében*, *Szociológiai Szemle* 2000/4.
- Veres V. (2004): *A román és a magyar nemzeti identitás sajátosságai Erdélyben, társadalmi rétegződési perspektívában*. Akadémiai kiadó, (megjelenés alatt). Budapest.
- Tajfel, H.(1980): *Az előítélet gyökerei, néhány megismeréssel kapcsolatos tényező*. In: *Előítéletek és csoportközi viszonyok*, Közgazdasági és jogi kiadó, Budapest.

X44181

